

**BERNARD
MINIER**

TÍMA

Ljndeni

Od autora bestsellerov
Mráz a Kruh

Tma

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.lindeni.sk
www.albatrosmedia.sk

Ljndeni

Bernard Minier

Tma – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS MEDIA

**BERNARD
MINIER**

TMA

Ljndeni

Od autora bestsellerov
*Mráz, Kruh, Tma, Noc,
Sestry, Údolie, Lov a Oko*

BERNARD MINIER

TMA

Bernard Minier: *N'éteins pas la lumière*

Copyright © XO Éditions 2014. All rights reserved.

Translation © Mária Gálová, 2016

Cover © Jakub Karman, 2016

Slovak edition © Albatros Media Slovakia, s. r. o., 2024

Všetky práva sú vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie kopírovať a rozmnožovať za účelom rozširovania v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek spôsobom bez písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN v tlačenej verzii 978-80-566-3857-6

ISBN e-knihy 978-80-566-3873-6 (1. zverejnenie, 2024) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-566-3874-3 (1. zverejnenie, 2024) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-566-3872-9 (1. zverejnenie, 2024) (ePDF)

PROLÓG

Bielovežský prales na hranici Poľska s Bieloruskom

KRÁČAL HLBOKO V LESE. V snehu a metelici. Od zimy drkotal zubami. Na obočie a na mihalnice sa mu lepili ľadové kryštáliky. Sneh sa mu vo vrstvách držal na prešívanej vetrovke a na vlhkej vlnenej čiapke, dokonca aj Rex len ťažko napredoval, pri každom skoku sa takmer celý ponoril do hlbokého snehu. Zviera pravidelne štekalo, zrejme mu dávalo najavo svoj nesúhlas, a ozvena ten štekot opakovala. Občas pes zastal a otriasol sa, akoby vychádzal z vody, a z jeho plavej a čiernej srsti sa uvoľnil oblak prachového snehu a ľadových kryštálikov. Jeho tenké, no svalnaté nohy zanechávali hlboké stopy na bielej pláni a bruchom sa ponáral do snehu, takže za ním ostávala stopa ako po plastových sánkach.

Začalo sa stmievať. Zdvihol sa vietor. *Kde to bola?* Kde bola chatrč? Zastal a nadýchol sa. Mlel z posledného, chrčal, pod vetrovkou a svetrom mu po chrbte stekal pot. Les naňho pôsobil ako niečo živé – konáre oťažené snehom vo vetre vŕzgali, kôra od mrazu sucho praskala, severák mu chvíľami neznesiteľne hučal do uší, doliehal k nemu ľahký žblnkot blízkeho potoka, ktorý ešte celkom nezamrzol. A potom to mäkké vŕzganie, opakujúce sa pod jeho krokmi, keď musel vysoko zdvíhať kolenná, aby vyviazol zo snehového zajatia. A chlad. Panebože, ako bolo zima! Nikdy v živote mu nebolo tak zima.

BERNARD MINIER

Cez sivý súmrak a vločky snehu, čo ho pichali do očí, čosi pred sebou zbadal. Odraz kovu, dve zježené obruče... *Pasca...* A v jej kovovom zovretí akási tmavá masa.

Na niekoľko sekúnd mu prišlo akosi čudne zle: to, čo sa tam nachádzalo, sa nepodobalo na nijaké živé stvorenie. *To* bolo ohlodané, roztrhané na kusy. Sneh okolo pasce bol pokropený krvou zmiešanou s chlpmi. Boli tam aj drobné kosti a ružové vnútornosti pokryté tenkou vrstvou srieňa.

Ešte pozoroval pascu, keď ním ako hrdzavá čepel prenikol rev. Nespomínal si, že by bol niekedy počul taký krik, taký desivý, bolestný, plný neľudského utrpenia. Taký zvuk ani nemohla vydať ľudská bytosť. Vychádzalo to z hĺbky lesa rovno pred ním. *Nedaleko...* V žilách mu stuhla krv, keď večerný vzduch znovu preťal ten rev, na tele sa mu zježili všetky chlpy. Potom ten krik zanikol v súmraku, odniesol ho severák.

Na chvíľu akoby opäť zavládlo ticho. Potom sa ozvali rôzno-rodejšie a vzdialenejšie revy: sprava aj zľava, *zovšadiaľ* – prichádzali z tmavého lesa. *Vlci...* Telom mu prebehla triaška od šije až po končeky prstov na nohách. Dal sa kráčať, ešte ráznejšie dvíhal kolená, so zúfalou odhodlanosťou zamieril tam, odkiaľ zaznieval rev. A zbadal ju. Chatrč. Tmavú, schúlenú siluetu na konci prírodnej aleje medzi stromami. Posledné zľadovatené metre takmer bežal. Rex asi niečo zacítil, lebo vyskočil a začal štekať.

– Rex, počkaj! Sem, Rex! REX!

Nemecký ovčiak sa však už prešmykol dnu cez pootvorené dvere, zablokované v tejto pozícii kopou naviateho snehu. Na čistinke panovalo nepríjemné ticho. Odrazu sa z hĺbky lesa ozvalo mocnejšie zavýtie a odpovedal mu celý koncert jačavého

TMA

štekania: hrdelné revy nasledovali jeden za druhým. Priblížil sa. Nešikovne prekročil závej a vošiel dnu. Prekvapil ho akýsi mäkký svit vychádzajúci z búrkovej lampy, čo osvetľovala priestor.

Obrátil hlavu a stuhol. Akoby mu do mozgu vpichli ľadovú ihlu.

Zatvoril oči. Znovu ich otvoril.

To nie je možné. To nemôže byť pravda. Asi snívam. Musí to byť sen.

Uvidel Mariannu. Ležala nahá na stole uprostred chatrče. Telo mala ešte teplé, doslova sa z neho v ľadovom vzduchu parilo. Pomyslel si, že Hirtmann nemôže byť ďaleko. Na okamih ho pokúšalo vrhnúť sa za ním. Všimol si, že sa celý trasie, že je na okraji čiernej priepasti, že buď zamdle, alebo zošalie. Urobil krok. Potom druhý. Prinútil sa pozerieť. Mariannino telo bolo očividne rozrezané a otvorené od jamky na krku až k slabinám, a to *zaživa*, lebo veľa krvácalo. Trup bol po bokoch zakrvavený a hrubé dosky stola boli nasiaknuté hustou krvou, z ktorej sa tiež ešte parilo. Kat roztiahol kožu a otvoril hrudný kôš. Vnútorne orgány vyzerali nedotknuté s výnimkou jedného... *Srdca...* Hirtmann ho vybral a položil Marianne do lona. Srdce bolo ešte teplejšie ako všetko ostatné, Servaz videl, ako z neho v ľadovom vzduchu chatrče stúpa biela para. Čudoval sa, že z toho nie je zhnusený, že mu nie je na vracanie. Čosi tam nesedelo. Pred takým výjavom mu predsa malo načisto prevrátiť žalúdok. Mal plakať. Revať. Zmocnila sa ho akási čudná otupenosť. Vtom Rex zavrčal a vyceril zuby. Pozrel sa na zviera. Nemecký ovčiak mal zježenú srst a hľadel von cez odchýlené dvere. Vyzeral hrozivo a *vydesene*.

BERNARD MINIER

Zmrazilo ho.

Podišiel k dverám. A pozrel sa von.

Boli tam. Na čistine. Okolo chatrče. Narátal ich osem. *Osem vlkov*. Vychudnutých a vyhľadovaných.

Marianne...

Musí ju odniesť k autu. Spomenul si na zbraň, ktorú nechal v príručnej skrinke. Rex stále vrčal. Vytušil, že zviera je vystrašené, a pohladil ho po hlave. Pocítil, ako sa mu svaly pod srstou chvejú.

– Dobrý psík, – povedal so stiahnutým hrdlom, čupol si a objal Rexa.

Pes sa naňho pozrel svojimi zlatými očami tak nežne a oddane, že ho zaliali slzy. Teplý psí bok sa k nemu pritisol a Servaz vedel, že je len jedna možnosť, ako z toho vyviaznuť. No bola to to najsmutnejšie a najťažšie rozhodnutie, aké kedy pred ním stálo.

Vrátil sa k stolu, vzal srdce a vložil ho Marianne do hrude. Prehltol a zatvoril oči, keď bral nahé krvavé telo do náručia. Bolo ľahšie, ako očakával.

– Ideme, Rex! – zavelil a zamieril k dverám.

Pes nesúhlasne zachrčal, ale nasledoval svojho pána so spusteným chvostom, zvesenými ušami a schúleným zadkom, pričom stále vrčal.

Vlci čakali. V polkruhu.

Oči im svietili ako žeravé uhličky. Rex naježil srst. A znovu vyceril zuby. Vlci odpovedali ešte mocnejším revom – s rozďavenými papuľami, z pyskov im trčali hrozivé tesáky. Rex na nich zaštekal. Jeden proti ôsmim. Domáce zviera proti šelmám. Nemal najmenšiu šancu.

TMA

– Chod', Rex! – napriek tomu mu rozkázal. – Chod'! ÚTOČ!

Po lícach mu stekali slzy, spodná pera sa mu triasla, v duchu kričal: *Nie! Nechod'! Nerob to, neposlúchni ma!* Pes opakovane zaštekal, ale nepohol sa. Bol vycvičený poslúchnuť, ale tento rozkaz priveľmi protirečil jeho inštinktu prežitia.

– Útok, Rex! Útok!

Rozkaz prichádzal od milovaného pána, ktorému by nijaká ľudská bytosť nemohla preukázať toľko lásky, vernosti a rešpektu.

– PANEBOŽE, ÚTOK!

Teraz zviera vycítilo z pánovho hlasu zlosť. A bolo v tom aj čosi iné. Pes mu chcel pomôcť. Dokázať mu svoju prítulnosť a oddanosť. Napriek strachu.

Zaútočil.

Zo začiatku sa zdalo, že má navrch. Jeden vlk – určite vodca svorky – sa naňho vrhol, Rex sa mu šikovne vyhol a schmatol ho za hrdlo. Vlč zreval od bolesti. Ostatní v snehu opatrne cúvli o krok. Dve zvieratá stáli oproti sebe. Aj Rex sa zmenil na divú, zúrivú, krvilačnú šelmu.

Servaz nemohol viac čakať.

Obrátil sa a vykročil. Vlci si ho už nevšímali. Nateraz. Šiel po aleji medzi stromami, po tvári mu stekali slzy, ako niesol Mariannu v náručí a vetrovka mu nasiakla od jej krvi. Zozadu k nemu doľahol prvý bolestivý rev psa a silnejšie vrčanie svorky. Stuhol. Rex znovu zreval. Nezvyčajne ostro, bolestne, vydesene. *Rex volal o pomoc.* Zaťal zuby a pridal do kroku. Ešte tristo metrov...

Do búrlivej noci zaznelo posledné zrevanie.

BERNARD MINIER

Rex bol mŕtvy – pochopil to podľa ticha, čo nasledovalo. Spytaval sa, či sa vlci uspokojia s týmto víťazstvom, alebo sa pustia za ním. Odpoveď prišla veľmi rýchlo. Za päťami sa mu ozval štekot. Prinajmenšom časť svorky sa vo víchrici vydala na ďalšiu poľovačku. A teraz bol korisťou on.

Auto...

Stálo na ceste vo vzdialenosti asi sto metrov. Karosériu už pokryla vrstva snehu. Ešte zrýchlil, plúca mu horeli, opantál ho strach. Vrčanie sa priblížilo. Zvrtol sa. Vlci ho dostihli. *Štyria z ôsmich...* Upierali naňho žlté oči svietiace ako jantár, vyčkávali. K autu sa nikdy nedostane. Je príďaleko. Mariannino telo v náručí mu oťažievalo.

Je mŕtva. Nemôžeš pre ňu nič urobiť. No ty sa môžeš zachrániť...

Nie! Jeho mozog odmietal takú myšlienku. Už obetoval svojho psa. A ona bola ešte teplá, cítil to na hrudi. Jej teplá krv mu vsakovala do vetrovky. Pozrel sa hore. Snehové vločky naňho padali ako hviezdy, akoby sa obloha naňho spúšťala, akoby ho celý vesmír šiel pohltiť. Zreval od zúrivosti a zúfalstva. Šelmy to však nedojalo. Vychudnutí vlci nechceli čakať, tej osamotenej koristi sa nemuseli obávať. Cítili jej strach a najmä krv, čo tiekla z tej druhej koristi. Dvojnásobné hodovanie. Boli príveľmi vyhladovaní a vydráždení. Pohli sa.

Zmiznite! Practe sa! ZMIZNITE, SVINE! Nevedel, či to reval naozaj, alebo len v myšli.

Zachráň sa! Teraz! Pre ňu nemôžeš nič urobiť! Zachráň sa!

Tentoraz počúvol vnútorný hlas. Pustil Mariannine nohy, chodidlá sa jej dotkli snehu. Ruku jej ponoril do hrude. Prstami v rukaviciach stisol ešte teplé srdce, pevné a pružné. Vytiahol ho

TMA

z otvorenej rany. Vsunul ho do vrecka vetrovky na hrudi, oproti svojmu srdcu. Cítil, ako mu krv vsakuje do trička. Potom pustil telo do snehu. Nahé a bledé sa zošuchlo do bieleho koberca. Cúvol o tri kroky. Pomaly. Vlci sa ihneď naň vrhli. Obrátil sa a ušiel. Dostal sa k autu. Bolo odomknuté, no chvíľu si myslel, že dvere primrzli. Krvavými prstami z celej sily potiahol kľučku. Takmer sa prevalil do snehu, keď sa so škripotom otvorili. Dopadol na sedadlo vodiča. Ruka sa mu triasla, keď v červenej lepkavej rukavici vyťahoval kľúč, takmer mu vypadol medzi sedadlá. Pozrel sa do spätného zrkadla. Odrazu si uvedomil, že vzadu ktosi sedí. Vedel, že šalie. *Nie, to nie je možné!* Ona však otvorila ústa.

– Martin! – oslovila ho.

– MARTIN! MARTIN!

Zachvel sa a otvoril oči.

Sedel v starom opotrebovanom kresle a Rex mu lízal pravú dlaň, čo mu visela z operadla.

– Strať sa! – povedal akýsi hlas psovi. – Choď otravovať niekoho iného. Martin, si v poriadku?

Rex odchádzal kývajúc chvostom. Pohladať si iného na hru. Mohol si vyberať, patrilo tu každému a nikomu, bol tu pánom. Servaz sa otriasol, ako to urobil pes v jeho sne. Zahľadel sa na obrazovku pred sebou. Bežala tam reportáž o francúzskej kozmickej budúcnosti. Spoznal obrovskú planisféru Vesmírneho mesta na východ od Toulouse, ktorá v noci osvetľovala namodro obvod kontinentov. Potom uvidel budovy Národného inštitútu letectva a vesmíru na druhej strane kopca nad mestom pri Jolimonte.

Servaz bol v obývačke sám, pravda, okrem Elisy. Uvedomil si, že pred televíziou zaspal, premohlo ho teplo v byte a letargia vle-

BERNARD MINIER

čúceho sa zimného popoludnia. Preniesol pohľad na balkónové okno, za ktorým celé dopoludnie svietilo slnko na bielu krajinu. Počas tých zopár ideálnych hodín, medzi vôňou kávy vznášajúcou sa na chodbách, smiechom zamestnancov a žiarivou bielobou vonku sa trochu vrátil k svojej detskej duši.

Potom, po obede v spoločnej jedálni, sa slnko skrylo za mraky, zdvihol sa chladný vietor, za sklom sa rozkývali holé konáre a teplomer vonku zrazu ukazoval pokles z $+5\text{ }^{\circ}\text{C}$ na $-1\text{ }^{\circ}\text{C}$. Policajt sa v zlej nálade uložil do kresla pred televízor s vypnutým zvukom a premochol ho spánok s mátožnými snami.

– Prsnilo sa vám niečo zlé, – povedala Elise. – Kričali ste.

Pozrel sa na ňu. Zachvel sa, ešte bol omámený. Videl ten zasnežený les, chatrč, vlkov... *A Mariannu...* Tá nočná mora nebola jediná... Zostávala mu ešte nejaká nádej? Odpoveď: žiadna.

– Naozaj ste v poriadku?

Štyridsiatnička Elise mala okrúhle usmievavé oči, aj keď sa usilovala vyzerať ustarostene. Iba ju si v tom centre vážil. A jedine ona zasa zniesla *jeho*. Ostatní boli niekdajší policajti, ktorí prišli na liečenie a potom sa z nich stali akýsi domáci; volali sa skratkou PALS: policajní asistenti lekárskej starostlivosti. K ostatným obyvateľom centra sa správali so zmesou pochopenia, priateľstva a súcitu, čo Servazovi pripomínalo niečo mľandravé. Jeho ani nemali radi. Odmietal hrať ich hru. Zbratať sa. Lutovať svoj osud. *Spolupracovať...*

Na rozdiel od nich Elise od neho nič nečakala.

A nikdy nepracovala v polícii. Rozhodla sa rozviesť s mužom, ktorý ju roky ponižoval, mlátil a vyhrážal sa jej, keď sa ten raz dopustil chyby a po akejsi hádke ju uprostred noci nechal samu vonku

TMA

aj so synom a sám odišiel preč v aute. Po rozvoze ju ustavične prenasledoval telefonátmi, čakával ju pri východe z práce alebo pred obchodom, prosil, aby sa vrátila, vyhrážal sa, že unesie syna alebo ich oboch zabije a potom spácha samovraždu. Raz ju na parkovisku odstrčil tak silno, že hlavou buchla do nárazníka auta a stratila vedomie. Pred očami syna. Sudca potom nariadil jej ochranu a zakázal bývalému manželovi priblížiť sa k nim. To ho však neodradilo. Muž mal už skúsenosti s justíciou a vedel, že taký príkaz sa málokedy dodržiava. Zúfalá Elise si napokon našla zamestnanie v tomto penzióne pre policajtov, kde si ju všetci rýchlo oblúbili. Neskôr sa niektorým zdôverila so svojimi problémami a bývalý manžel sa zrazu ocitol zoči-voči policajtom, ktorí ho z malicherných dôvodov pravidelne navštevovali, ráno, na obed i večer mu telefonovali do práce, *priateľsky* ho chodievali pozdraviť, aspoň dvakrát do týždňa zaparkovali pred ním svoje auto, oslovovali ho na ulici a pred sedmi pre nič za nič, tykali mu a niekedy si doňho aj trochu buchli, určite oveľa menej ako on do Elisy. Vyhrážal sa im, že ich zažaluje pre obťažovanie, ale neurobil to; naopak, on prestal prenasledovať Elisu a ich dieťa. Bývalý manžel tak zmizol z jej života a veľmi rýchlo sa stala ženou, akou bývala, kým ho spoznala: energickou, s náklzivým smiechom a plnou života.

– Volala vaša dcéra.

Servaz na ňu hľadel a zdvihol jedno obočie.

– Keďže ste spali, nechcela vás rušiť, – dodala. – A povedala, že sa čoskoro zastaví.

Ovládačom vypol televíziu. Vstal. Pozrel sa na obnosený pulóver, na lakťoch a zápästiach vydraný. Spomenul si, že na druhý deň sú Vianoce.

BERNARD MINIER

– Mohli by ste to využiť a oholiť sa, – podpichla ho.

Chvíľu mlčal.

– A čo keď to neurobím?

– Tak len potvrdíte, čo si tu o vás myslí takmer každý.

Obočie mu zostalo zdvihnuté.

– A čo si teda myslia?

– Že ste neznesiteľný odlud.

– Aj vy si to myslíte?

Pokrčila plecami.

– Ako kedy...

Zasmiala sa a aj on jej odpovedal smiechom, no keď odišla, Servazovi smiech uviazol v hrdle. Niežeby sa staral o to, čo si o ňom myslia iní, ale nechcel, aby ho Margot videla v takom stave. Keď ho naposledy pred vyše tromi mesiacmi navštívila, všimol si v jej očiach zmätok a smútok.

Prešiel vstupnou halou a vystupoval po schodišti. Izbu mal celkom hore pod strechou. Sotva deväť štvorcových metrov, posteľ taká úzka ako Odyseovo lôžko, keď sa tajne vrátil domov na Itaku, skriňa, stôl, zopár políc s knihami: Platón, Cicerón, Titus-Lívius, Ovídius, Seneca... Sparťanská výbava. No výhľad na polia a lesy bol aj v zime nádherný.

Vyzliekol si starý sveter a spodné tričko, vzal si čistú košeľu a sveter, prešivanú vetrovku, šál a rukavice, potom zišiel po schodoch do vstupnej haly a zamieril k zadnému vchodu, odkiaľ sa vychádzalo na šírú neporušenú pláň.

Kráčal v tichu po bielej pláni k lesíku. Vdychoval chladný vlhký vzduch. Na snehu neboli nijaké stopy. Nikto tadiaľ neprešiel.

TMA

Pod stromami so zasneženými kmeňmi bola kamenná lavička. Rukavicou z nej odhrnul sneh a sadol si. Pod zadkom cítil vlhký chlad.

Havrany držali stráž na oblohe, ktorá mala takmer rovnakú farbu ako zvyšok krajiny.

Jeho myšlienky boli čierne ako perie havranov. Zaklonil hlavu a zhlboka sa nadýchol, do pamäti sa mu znova zapísal jej úsmev. Ako trvalý zápis na sietnici. Minulý mesiac prestal brať antidepressíva bez porady s lekárom a odrazu dostal strach, aby ho zasa nepohltila tma.

Možno sa prenáhlił...

Vedel, že jeho choroba by ho mohla zabiť, že jednoducho bojoval, aby prežil. Bojoval s úzkosťami vážnej depresie a čím viac bojoval, tým viac sa okolo neho sťahovali zlovestné putá ako slučka. S obavami sa spytoval, ako dlho bude mať ešte silu vzdorovať takému ničivému utrpeniu.

A takému radikálnemu.

Pred polrokom mu prišiel domov balík poslaný cez UPS. Odosielateľom bol istý M. Osoba s bydliskom v Przewloke kdesi na východe Poľska v lesoch pri hraniciach s Bieloruskom. V kartónovej škatuli bol ďalší obsah, tentoraz v izotermickom obale, a Servazovi sa zrýchlil pulz, keď kuchynským nožom prerezal voskovú pečať. Už si nespomínal, čo očakával v balíčku, vzhľadom na jeho rozmery možno odrezaný prst či ruku. No to, čo tam našiel, bolo oveľa horšie... Bol to lesklý červený kus čerstvého mäsa v tvare hrušky. *Srdce*... Zrejme ľudské. A priložený bol text, nie v poľštine, ale vo francúzštine:

BERNARD MINIER

Martin, zlomila ti srdce. Povedal som si, že po tomto sa budeš cítiť oslobodený. Pravdaže, zo začiatku budeš trpieť. No už ju nebudeš musieť hľadať a dúfať. Pamiätaj na to.

S pozdravom

J. H.

Posledná nádej. Vyrvalá, neistá.

Že to je len veľmi zlý, hrozný žart: srdce niekoho iného. Policajné laboratórium skúmalo príbuznosť na základe DNA Huga, Marianninho syna. Odborníci vydali verdikt a Servazovi sa jeho presvedčenie rozkolísalo. Adresa označovala osamotený dom v Bielovežskom pralesi. V jednom z posledných európskych pôvodných pralesov, poslednej stope obrovského hercynského lesa, ktorý na začiatku nášho letopočtu pokrýval celý sever európskeho kontinentu. Vzorky DNA potvrdili, že Hirtmann tam býval. Aj viacero žien zmiznutých v posledných rokoch z rôznych krajín Európy. Medzi nimi Marianne... Servaz sa dozvedel, že výraz *Osoba* znamená v poľštine to, čo vo francúzštine „personne“. Aj Hirtmann si teda prečítal svojho Homéra.

Tam sa však stopa končila...

O mesiac neskôr Servaza vypísali z práce a poslali do centra pre depresívnych policajtov, kde ho nútili každý deň dve hodiny športovať a plniť si bežné povinnosti, napríklad zametať suché lístie. Prácam sa podriadil, odmietal však zúčastňovať sa na seansách, kde sa bolo treba zdôverovať. Vyhybal sa aj stretnutiam s inými obyvateľmi centra: keď tam prišli, takmer všetci boli alkoholici, či už to spôsobili ich zážitky alebo zdedené sklony. Policajti, ktorí sa dlhé roky stretávali so zlom, sa napokon zrútili.

Už mali dosť toho, že im nadávali do špicľov, tajných, udavačov, lumpov, že ich deti na školskom dvore napádali, lebo mali otcov policajtov, že ich ženy od nich odišli, lebo toho mali dosť, že ich celý život iní nenávideli, kým tí skutoční špinavci sa rozvaľovali na terasách kaviarní či v ich posteliach... Väčšina z tých, čo tam boli, si už aspoň raz vložila hlaveň zbrane do úst.

Depresia okrem iného spôsobí to, že človek nie je schopný vykonávať nejakú úlohu. Servazov šéf Stehlin rýchlo usúdil, že Martin už nedokáže správne vykonávať svoje povolanie. Ten sám by to bol mohol potvrdiť, keby sa ho boli na to spýtali: už ho vôbec nezaujímali vrahovia, násilníci a rozliční zločinci. A nezaujímalo ho ani všetko ostatné: chuť potravín, správy v televízii, stav sveta – dokonca ani jeho latinskí autori.

Ani Mahlerova hudba...

Tento posledný príznak sa mu zdal najdôležitejší. Dostal sa už na vrchol? Nebolo to isté. Od istého času akoby nastal pomalý odmäk, v pochmúrnej a izolovanej krajine jeho života začali vyrážať prvé zelené výhonky a v žilách mu začínala prúdiť krv. Od istého času pociťoval aj akési znechutenie pri pomyslení na nevybavený spis na svojom stole. Spýtal sa na to Espérandieua, svojho zástupcu a jediného skutočného priateľa. Tvár mladého muža sa rozžiarila: „No toto!“ Aj Servaz sa usmial. Hoci Vincent počúval bláznivý rock, čítal mangy a nadchýnal sa pre také plytké veci ako handry, videohry a záležitosti high-tech, bol to niekto, koho si Servaz vypočul a rešpektoval. Vincent teda vysvetlil Martinovi posledný vývoj dvoch zvlášť citlivých prípadov, na ktorých pracovali spolu a ktoré ešte stále neboli vyriešené. A úsmev sa mu rozšíril ako malému chlapcovi, ktorému sa po-

BERNARD MINIER

darilo čosi vyviešť, keď v šéfových očiach zbadal náznak ľútosti, že nie je pri tom.

*Na ceste svojho života
ocitol som sa v tmavom lese,
lebo som nenašiel priamu cestu.*

- Čože? – zamračil sa Espérandieu.
- Dante, – poznamenal Servaz.
- Hmm... Ozaj, Asselin odišiel.

Komisár Asselin. Viedol oddelenie kriminálnych prípadov.

- Aký je jeho nástupca?

Espérandieu sa zaškeril. Servaz uvidel les osvetlený jarným slnkom. Zem bola ešte zamrznutá. Bol stratený hlboko v lese a chlad mu prenikol až do kostí napriek vlažným lúčom slnka medzi konármi. Zahnal ten obraz. Bol to len sen. Čoskoro z toho lesa vyjde. A nielen vo sne.

PRVÉ DEJSTVO

Nech tvoja duša podstúpi nekonečné muky.

Madame Butterfly

1

Zdvihnúť oponu

Píšem tieto slová. Posledné. A pritom viem, že je koniec: tentoraz nie je možné vrátiť sa.

Budeš mi zazlievať, že ti to robím na Štedrý večer. Viem, že to v najvyššej miere zasiahne tvoj prekliaty zmysel pre konvencie. Ty a tvoje mizerné spôsoby. A to som verila tvojim klamstvám, tvojim sľubom. Čím viac slov, tým menej pravdy: taký je dnešný svet.

Vedz, že to naozaj urobím. Aspoň to nie je balamutenie. Trochu sa ti teraz trasie ruka? Potíš sa?

A možno sa pri čítaní týchto slov naopak usmievaš. Stojíš za tým všetkým ty? Alebo tá tvoja štetka? To vy ste mi poslali všetky tie výtvary? A zvyšok: tiež vy? Na tom nezáleží. V istej chvíli by som bola dala neviemčo za to, aby som sa dozvedela, kto ma môže do takej miery nenávidieť, zúfalo som chcela zistiť, ako som mohla vyvolať toľko nenávisť. Vravela som si, že to muselo vychádzať zo mňa. No už si to nevrávím.

Myslím, že šaliam. Idem sa naozaj zbláznit'. V každom prípade tentoraz už nemám sily. Tentoraz je koniec. Zastavujem. Stop. Nech to bol ktokoľvek, vyhral. Už sa to nedozviem. Už nespím. Stop.

BERNARD MINIER

Nikdy sa nevydám, nikdy nebudem mať deti: to som si prečítala v akomsi románe. Doriti. Teraz chápem, čo tým chcela povedať. Určite sú veci, ktoré ľutujem. Život môže byť niekedy až veľmi fajn, nepochybne preto, aby nás potom o to väčšmi zranil... Ty a ja, možno by sa to bolo časom urovnalo. A možno nie... To je jedno. Viem, že by si bol na mňa rýchlo zabudol, že by si ma bol odložil do obchodu s nepríjemnými spomienkami, aké si nechceme pripomínať. Tej tvojej štetke povieš s kajúcnyim výrazom: „Bola bláznivá, depresívna; nepochopil som, do akej miery.“ A potom prejdete veľmi rýchlo k niečomu inému. Budete sa smiať a bozkávať. No ja na to kašlem: môžeš zdochnúť. Najprv to však urobím ja.

AJ TAK TI ŽELÁM VESELÉ VIANOCE.

Christine sa pozrela na zadnú stranu obálky: nijaký odosielateľ. Ani známka. *Ani jej meno Christine Steinmeyerová.* Nieкто ten list vložil rovno do jej schránky. Musel to byť omyl... Nepochybne omyl: ten list nebol určený jej. Predstavila si rad schránok na stene, rukou napísané menovky; osoba, ktorá vhodila obálku do otvoru schránky, sa musela pomýliť, to je všetko.

Ten list je určený niekomu inému... niekomu v tejto budove.

No vzápätí jej hlavou prebehla myšlienka, ktorá ju omráčila: *mohla by to byť naozaj pravda...?* Panebože! Pri tej predstave sa zataackala. Znovu sa pozrela na zložený, rukou písaný lístok: *ak je to tak, nutne treba niekoho upozorniť...* Áno, ale koho? Pomyslela si na osobu, ktorá to napísala – v akom stave sa musela nachádzať alebo čo v tej chvíli robila –, a stiahlo jej žalúdok. Znovu si čítala posledné riadky, pomaličky, skúmala každé slovo: „Mô-

TMA

žeš zdochnúť. Najprv to však urobím ja. Niet pochýb: bol to list od niekoho, kto si chce vziať život.

Doriti...

Na Štedrý deň sa niekto v tom meste či v jeho okolí chystal skončiť svoj život – alebo to už možno aj urobil... A vedela o tom iba Christine. Nemohla však tomu nijako zabrániť, pretože osoba, ktorá si mala ten list v ten deň prečítať (bolo to nepochybne aj volanie o pomoc), si ho neprečíta.

Podvrh. Je to len podvrh...

Znovu si prečítala prvé riadky. Hľadala v nich stopy, čo by dovedčilo, že to je vymyslené. No kto by si dal námahu, aby vyrobil takýto podvrh na Štedrý deň? Mohol byť chorý? Vedela, že niektorí ľudia neznášajú toto ročné obdobie, lebo vtedy sa cítia ešte osamotejšie, no preto by si nemuseli vymýšľať takúto frašku; navyše atmosféra toho listu pôsobila naozaj pochmúrne a obsah naznačoval, že ten, komu bol určený, pozná isté podrobnosti.

Keby tam bolo aspoň nejaké meno alebo čosi podobné, mohla by zaklopať na každé dvere a spýtať sa, či toho alebo tú nepoznajú.

Čas plynul a vstupná hala sa ponárala do tmy, len z ulice prenikalo svetlo cez kované presklené mreže dverí. Strhla sa. Pozrela sa na dvere, akoby sa v nich mohol zrazu ukázať ten či tá, kto hodil obálku do schránky. Na chodníku oproti v predajni domáceho pečiva ozdobovali výklad, cez vložky zbadala Santove sane. V prítmí haly sa zachvela. Nespôsobil to iba list: tma bola pre ňu asi taká hrozivá ako ostrie britvy.

V tej chvíli pocítila, že jej vo vrecku vibruje mobil.

– Kde trčíš?

BERNARD MINIER

ZABUCHLA ZA SEBOU ŤAŽKÉ PRESKLENÉ DVERE. Na chodníku jej vietor nadvihol šál. Vločky jej máčali líca. Znovu začalo snežiť. Cestu už pokryla tenká vrstva snehu. Obzerala sa po ulici a zbadala, že Gérald na ňu bliká reflektormi.

Otvorila dvere na strane spolujazdca a ovalila ju skladba *Jubilee Street* a Nick Cave, príjemná vôňa kože, nového plastu a pánskej kolínskej. Spustila sa na sedadlo veľkého bieleho *crossoveru*, ale dvere nechala pootvorené. Gérald sa k nej obrátil so špeciálnym vianočným úsmevom na perách a keď sa k nej sklonoil, aby ju pobožkal, na brade ju pohladil sivý hodvábny šál a zároveň pocítila teplo a príjemnú vôňu vychádzajúcu z jeho vlneného saka. Kdesi v bruchu pocítila bodnutie, ako pripomenutie návyku, dávky heroínu.

– Pripravená čeliť zdvorilostným frázam? – spýtal sa a namieril na ňu svoj telefón.

Stlačil fotografovanie.

– Čo to robíš?

– Vidíš, fotím Ťa.

Jeho hlas ju zohrial ako jemný hlt írskej kávy, ale nedokázala sa úprimne usmiať.

– Najprv si pozri toto.

Zasvietila a podala mu list aj obálku.

– Christine, už meškáme...

Príjemný, ale rozhodný tón: nežnosť aj autorita v jednom – to ju na ňom od prvého stretnutia upútalo, oveľa viac ako fyzický vzhľad.

– Len si to pozri.

TMA

– KDE SI TO NAŠLA?

Povedal to takmer obviňujúco – akoby bola zodpovedná za to, že ten odkaz našla práve...

– ... v mojej schránke.

Aj v prítmí mu rozoznala v očiach za okuliarmi silné prekvapenie. A podráždenie: Gérald nemal rád nečakané prekvapenia.

– Tak čo? – chcela vedieť. – Čo si o tom myslíš?

Pokrčil plecami.

– Určite to je podvrh. Čo iné by to malo byť?

– Ja si to nemyslím. Vyzerá to skôr pravdivo.

Vzdychol si, popravil si okuliare na nose a v slabom svetle stropnej lampy sa znovu pozrel na lístok, čo držal v kožených rukaviciach. Pred reflektormi bolo vidieť padajúce snehové vločky; popri nich prešlo s ohlušujúcim šušťaním auto. Christine sa zdalo, že sa nachádza v batyskafe, v tmavom a chladnom priestore obkolesená snehom. Cez Géraldovo plece znovu čítala ten list. Slová sa jej ukladali do mozgu ako snehové vločky.

– V tom prípade to bude omyl, – uzavrel. – Tento list bol určený niekomu inému.

– Presne tak.

Znovu sa na ňu pozrel.

– Tak dobre. Počúvaj, tú záhadu vyriešime neskôr. Moji rodičia nás už istotne čakajú.

Áno, áno, pravdaže: tvoji rodičia... Vianoce... Čo na tom, že dnes večer sa jedna žena pokúsi spáchať samovraždu?

– Gérald, uvedomuješ si, čo ten list znamená...?

Spustil ruky v rukaviciach z volantu a položil jej ich na stehná.

BERNARD MINIER

– Myslím si, že áno, – povedal veľmi vážne, no s istou ľútosťou. – Čo... čo máme podľa teba urobiť?

– Nevieť. Nemáš nejaký nápad? Nemôžeme predsa nechať to tak a nič neurobiť...

– Počúvaj. (Znova ten vyčítavý tón, ktorý akoby vravel: *To len ty picháš do osieho hniezda, Christine.*) Drahá, máme stretnutie u mojich rodičov: uvidíš ich po prvý raz a už hodinu meškáme. Ten list je možno pravý – a možno nie... Budeme sa ním zaoberať tam, sľubujem ti to, ale už musíme ísť.

Hovoril to pokojne, rozumne. Až priveľmi rozumne: ten tón používal, keď mu protirečila, čo sa v poslednom čase stávalo čoraz častejšie. A znamenalo to: *Uvedom si, že sa fantasticky ovládam.* Potriasla hlavou.

– Sú iba dve možnosti: buď to je volanie o pomoc, ktoré nebude vypočuté, lebo osoba, ktorej bolo určené, si ho neprečítala, alebo niekto dnes večer *naozaj* spácha samovraždu. A v oboch prípadoch o tom viem iba ja.

– Čože?

– Dobre si počul: *treba to oznámiť polícii.*

Prevrátil oči.

– Ale veď ten list nie je podpísaný! A nie je na ňom nijaká adresa! Ak aj pôjdeme na políciu, čo s ním podľa teba urobia? A koľko času to zaberie! Zničíme si náš Štedrý večer!

– Naš *Štedrý večer*? Ja ti hovorím, že tu ide o život!

Cítala, že sa ho zmocňuje zúfalstvo. Zafučal ako prepichnutá pneumatika.

– Čo vlastne chceš, ČO MÁME UROBIŤ? – zvolal. – Nijako nemôžeme zistiť, o čo ide, Christine! NIJAKO! A napokon

TMA

je celkom dobre možné, že tá osoba blufuje. Keď chce niekto so všetkým skončiť, nestrčí list do schránky, ale nechá odkaz u seba alebo na sebe. Určite to je len nejaký výplod človeka, ktorý je na Vianoce sám a chce na seba pritiahnúť pozornosť. Tá žena volá o pomoc, ale to ešte neznamená, že prejde aj k činu.

– Tak ty chceš, aby sme sa tvárili, že sa nič nestalo? Aby sme prežívali Vianoce, akoby som nikdy nebola našla ten list?

Videla, že Géraldovi sa za okuliarmi zablykli oči. Potom sa pozrel cez predné sklo, kde sa usádzali snehové vločky do priehľadnej vrstvy, akoby dúfal, že mu niekto príde na pomoc.

– Panebože, Christine, ja o tom nič neviem! Máš sa po prvý raz stretnúť s mojimi rodičmi! Vieš si predstaviť, ako to bude vyzerať, keď prídeme o tri hodiny neskôr?

– Pripomínaš mi tých blbcov, ktorí hovoria, keď ich vlak zastane, lebo sa niekto hodil podeň: „A to sa nemohol ísť zmárniť inde?“

– *Pokladáš ma za blbca?*

Významne zvýšil hlas. Ukradomky sa naňho pozrela. Bol bleďý a aj z perí sa mu vytratila všetka farba.

Doriti, zašla pridaleko... Zdvihla ruku na zmierenie.

– Nie, nie. Pravdaže nie. Prepáč mi to. Som... som zúfalá. No aj tak sa predsa nemôžeme tváriť, že sa nič nestalo, čo povieš?

Unavene vzdychol. Rozmýšľal. Koženými rukavicami zvieral volant. Nečakane si pomyslela, že v tom aute je priveľa kože.

Znovu vzdychol.

– Koľko bytov je v tomto dome?

BERNARD MINIER

– Desaf. Na každom poschodí dva.

– Navrhujem ti teda, aby sme zaklopali na každé dvere, ukázali im list a spýtali sa, či netušia, o koho ide.

Skúmavo sa naňho pozrela.

– Si si istý?

– Áno. V každom prípade tu je možnosť, že polovica z nich odišla na Vianoce preč, a tým sa počet zmenší.

– A čo tvoji rodičia?

– Zavolám im a vysvetlím, o čo ide, a že prídeme neskôr. Pochopia to. A môžeme ešte zúžiť rozsah pátrania: ten list je jasne adresovaný mužovi. Nevieš, koľkí tu žijú sami?

Áno, vedela to. Dom bol starý a predchádzajúci majiteľ ho podelil na malé byty – jednoizbové a dvojizbové, aby získal čím viac. Boli tam iba dva veľké rodinné byty práve na poschodiach nad ňou.

– Dvaja, – odvetila.

– V tom prípade nám stačí len zopár minút. Ak sú vôbec doma a neodišli na sviatky inam.

Uvedomila si, že má pravdu. Mala na to pomyslieť skôr.

– Pre istotu zazvoníme aj pri iných dverách, – dodal. – Nezaberie to veľa času. A potom pôjdeme.

– A čo ak nezistíme nič? – chcela vedieť.

Pozrel sa na ňu pohľadom, v ktorom bolo napísané: *Pozor, aby si to neprehnala.*

– Policajtom zavolám od rodičov, spýtam sa ich, čo treba podniknúť. Christine, viac nemôžeme urobiť. A pre takýto podfuk si nepokazím Štedrý večer.

– Ďakujem, – povedala.

Pokrčil plecami, pozrel sa do spätného zrkadla, potom otvoril dvere a vyšiel do chladnej noci. Zostal po ňom závan tepla a mužskej vône.

24. DECEMBER, 21:21. V Toulouse husto snežilo. Nočná obloha bola zamračená, na čoraz belších chodníkoch sa hmýrili siluety ľudí a presvitali vianočné dekorácie. Preladila na inú stanicu. Jej kolegovia z Rádia 5 pôsobili tak vzrušene, akoby mali oznámiť koniec sveta či tretiu svetovú vojnu. Sneh sa pod kolesami áut menil na kašu meňavo sfarbenú od výfukových plynov. Dolu pri Jolimonte sa SUV trochu kĺzalo, potom prešlo Pompidouovým mostom a popri oblúku knižnice Médiathèque. Okolo nich to všetko trúbilo, škerilo sa, vrelo. Akási zmes nabitá nedočkavosťou a všeobecným vzrušením. Aj v Géraldovi to vrelo, hoci to nedával najavo: meškali dve hodiny.

Znovu si pomyslela na list. Na osobu, ktorá ho napísala.

Pravdaže to nič neprinieslo: osamelí muži odišli na sviatky preč. Aj dvojice. V dome zostali len dve rodiny, z toho jedna so štyrmi deťmi: drobce boli rovnako vzrušené ako zvyšok obyvateľstva a vystrájali tak hlučne, že Gérald musel zvýšiť hlas a strčiť list pod nos rodičom. Zo začiatku muž ani žena nepochopili nič z toho, čo im rozprával. Keď im konečne svitlo v hlave načisto zamestnanej vianočnými prípravami, Christine zachytila v očiach ženy záblesk podozrenia voči manželovi. No jeho ohromenie sa zdalo úprimné. Druhá rodina bol mladý pár s jedným dieťaťom. Pôsobili jednotne a dôverne a na okamih si pomyslela, či raz tak budú vyzerat' aj ona so Géraldom. List ich naozaj šokoval. „Panebože, aké hrozné!“ zvolala mladá žena zjavne tehotná.

BERNARD MINIER

Christine si už myslela, že sa tá žena rozplače. Potom mlčky zišli so Géraldom dolu.

Tajne sa naňho pozrela. Šoféroval so zaťatými zubami. Odtedy vyrazili, nepovedal ani slovo. A na čele mal takmer bolestnú vrásku, ktorú mu tam niekedy vídala.

– Urobili sme, čo bolo treba, – vyhlásila.

Neodpovedal. Ani neprikývol. Na okamih sa naňho hnevala, že ju obviňuje. Veď to chcel urobiť on, či nie? Nemali sa skôr trápiť pre tú osobu, ktorú sa im nepodarilo zachrániť? Rozmýšľala, či je na príčine to, alebo či jej neprotirečí tým viac, čím sa ich vzťah stáva vážnejším. Nakoniec všetko zahladil úsmevom a dobrým slovom, no bolo zjavné, že od istého času sa jeho správanie zmenilo. A ona vedela odkedy. Odvtedy, ako padlo slovo *manželstvo*.

Vianoce. Doriti. Náš prvý Štedrý večer. Dnes večer jeho rodičia a zajtra moji. Oblúbia si ho? A oblúbi si on ich? Nemala by si ho privádzať do takéhoto stavu: Géralda má každý rád. Jeho kolegovia, študenti, priatelia, jeho opravár, dokonca tvoj pes... Čo si si povedala po prvý raz na tej recepcii v Kapitole? Spomínaš si? Boli tam oveľa krajšie, zazobanejšie, štíhlejšie a určite aj skvelejšie, no oslovil teba a dokonca aj keď si ho odmietla, nevzdal sa. To pre teba zdvihol nos od pohára plného ľadu, rumu a veľkých štvrtiek zeleného citróna – caipirinha, akoby sa prebudil z dlhého sna. A potom povedal: „Váš hlas mi je povedomý... Kde som ho už počul?“ A počúval ťa, hoci si trochu dlho hovorila o svojej práci v Rádiu 5. Naozaj počúval... Chcela si byť zábavná, duchovná, ale nakoniec si takou vlastne nebola. On však pokladal všetko, čo si hovorila, za strašne zábavné a zaujímavé.

TMA

Géralda mal zrejme každý rád – ale jej rodičia neboli ako každý iný. Boli to Guy a Claire Dorianovci. *Dorianovci z televízie*. Majú si vás teda obľúbiť ľudia, ktorí sa rozprávali s Arthurom Rubinsteinom, Chagallom, Sartrom, Tinom Rossim, Gainsbourgom a Birkinovou, okrem iných...

Celkom správne, pridala sa akýsi hlas, ktorý sa za tie roky naučila potláčať a zároveň aj počúvať. Otec ho nebude ani zbožňovať, ani nenávidieť: bude mu to jednoducho jedno. Otec je človek, ktorého zaujíma jediný: on sám. Nie je len tak byť jedným z priekopníkov televízie – čo trávil všetok čas pred malou obrazovkou a potom sa naňho zabudlo. Otec je človek, ktorý sa permanentne ponára do nostalgie a spomienok, utápa svoj splín v alkohole a ani sa to nepokúša zakryť. No dobre – a ďalej? Otec je slobodný a ak mu to vyhovuje, môže si zbabrať poslednú priamu linku svojej existencie. Ja mu však nedovolím, aby zbabral aj tú moju.

– V poriadku? – spýtal sa Gérald.

V hlase mu zaznel slabý náznak ľútosti. Prikývla.

– Chápem, že si sa cítila zle pre ten list...

Pozrela sa naňho. Znovu prikývla. Pomyslela si: *Pravdaže nie, nič nechápeš*. Spomalili, na autobuse si všimla veľký plagát. Reklamu na Dolce & Gabbana. Už ju videla inde v meste. Päť mladých silných mužov okolo ženy ležiacej na piesku. Svalnaté, lesklé, žiarivé telá. Krásne. Hypersexi. Zjavné sexuálne napätie. Muži s odhalenou hornou polovicou tela, jeden držal ženu na zemi za zápästia. Bránila sa. Márne. *Nejednoznačným gestom odmietnutia*. Celý vtip tejto ultra provokujúcej scény – ak sa vô-

BERNARD MINIER

bec dá hovoriť o vtipe, spočíval v tom, že bolo ťažké povedať, či tá žena súhlasí alebo nie. Na druhej strane bolo z obrazu úplne zrejmé, čo tá žena podstúpi. *Jasná provokácia pre otupených konzumentov*, pomyslela si. Christine kdesi čítala, že dvaja Francúzi z troch nedokážu rozoznať reklamu využívajúcu sexistické stereotypy. Verejný priestor je kŕmený ženskými telami: ženy na plagátoch – ženy ako náradie... Christine si pozvala do vysielania riaditeľku jedného združenia pre ženy v tiesni. Sedem dní v týždni dostávala telefonáty od bitých žien, od manželiek, ktoré sa nesmeli rozprávať so susedmi a ešte menej s inými mužmi okrem manžela, ktoré boli terorizované za presolenú či pripálenú večeru, ktoré mali na tele modriny a stopy po zlomeninách, ktoré nemali prístup k účtu ani k lekárovi, a ktoré, keď napokon našli odvalu a prišli do združenia, mali prázdny a uštvaný pohľad.

Raz, ešte v detstve, bola svedkom takej scény... Preto pokladala za potrebné pozývať do svojho vysielania silné ženy, ženy ako príklady: podnikateľky, umelkyne, političky, bojovníčky. A preto nikdy nedopustí, aby jej muž diktoval, ako sa má správať.

Si si tým istá?

Gérald si ju už nevšimal. Hľadel rovno pred seba ponorený do myšlienok, o ktorých nič nevedela. Kto bol autorom listu? Musí sa to dozvedieť.